

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

O'ZBEKISTONDA PARRANDACHILIK TARMOG'INING IQTISODIY RIVOJLANISHI

Shermatov Abbas Jumayevich

TKTI Yangiyer Filiali stajor o'qituvchisi

GULDU Mustaqil izlanuvchisi

+99894 351 80 88

abbosshermatov@gmail.com

Annotatsiya: *Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotida chorvachilik tarmoqlari, xususan parrandachilik sohasi oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Parrandachilik mahsulotlari – tuxum va parranda go'shti – qisqa ishlab chiqarish sikli, yuqori ozuqaviy qiymati va nisbatan past tannarxi bilan boshqa chorvachilik mahsulotlaridan ajralib turadi. Shu sababli dunyoning ko'plab mamlakatlarida parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish qishloq xo'jaligi siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.*

Mazkur maqolada O'zbekistonda parrandachilik tarmog'ining iqtisodiy rivojlanishi hamda uning qishloq xo'jaligi iqtisodiyotiga ta'siri o'rganildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, investitsiyalar, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralarining iqtisodiy o'sishga ta'sirini ekonometrik tahlil asosida aniqlashdan iborat. O'zbekistonda parrandachilik tarmog'i so'nggi yillarda barqaror o'sish tendensiyasini namoyon etmoqda. Ayniqsa, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, investitsiyalarni jalb etish hamda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish ushbu tarmoq rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

oshishi qishloq xo'jaligi yalpi mahsulotining o'sishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Kalit so'zlar: *parrandachilik, qishloq xo'jaligi, iqtisodiy rivojlanish, iqtisodiy o'sish, investitsiyalar, oziq-ovqat xavfsizligi, tuxum ishlab chiqarish, parranda go'shti, ekonometrik tahlil, regressiya, korrelyatsiya.*

Kirish

Bugungi kunda dunyo miqyosida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash global muammolardan biri hisoblanadi. Aholi sonining ortib borishi hamda oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabning oshishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini kengaytirishni talab qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, chorvachilik tarmoqlari, ayniqsa parrandachilik sohasi muhim ahamiyat kasb etadi. Parrandachilik tarmog'i qishloq xo'jaligining eng tez rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Parranda go'shti va tuxum mahsulotlari yuqori ozuqaviy qiymatga ega bo'lib, inson organizmi uchun zarur bo'lgan oqsil manbai hisoblanadi. Shu sababli parrandachilik mahsulotlariga bo'lgan talab yil sayin ortib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida ham parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda qishloq xo'jaligi sohasini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish hamda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali parrandachilik ishlab chiqarish hajmini oshirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yillarda O'zbekistonda parranda go'shti va tuxum ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada oshgan. Bu esa parrandachilik tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi ulushi ortib borayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, parrandachilik tarmog'ining iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalarini joriy etish, investitsiyalarni jalb

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

qilish hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar sharhi

Parrandachilik tarmog'ining iqtisodiy rivojlanishi va uning qishloq xo'jaligi tizimidagi o'rni ko'plab xalqaro tadqiqotlarda o'rganilgan. Xalqaro oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) hisobotlarida qayd etilishicha, parrandachilik sektori global oziq-ovqat tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u dunyo bo'yicha go'sht ishlab chiqarishining eng tez o'sayotgan yo'nalishlaridan biri hisoblanadi [1]. Tadqiqotchilar parrandachilik ishlab chiqarishining rivojlanishi aholining oqsilga bo'lgan ehtiyojini qondirish hamda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydilar. Windhorst tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda parrandachilik sanoati qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining eng innovatsion va yuqori samaradorlikka ega tarmoqlaridan biri ekanligi qayd etilgan. Uning fikricha, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish orqali parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini sezilarli darajada oshirish mumkin [2]. OECD tashkilotining agrar siyosat bo'yicha olib borgan tadqiqotlari ham qishloq xo'jaligi tarmoqlarini rivojlantirishda davlat tomonidan ko'rsatiladigan iqtisodiy qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Mazkur tadqiqotlarda davlat tomonidan beriladigan subsidiyalar, soliq imtiyozlari hamda investitsion rag'batlantirish choralarining qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan [3]. Pingali o'z tadqiqotlarida qishloq xo'jaligi sektorining rivojlanishi iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri ekanligini qayd etadi. Unga ko'ra, qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish samaradorligining oshishi nafaqat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga, balki milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga ham xizmat qiladi [4]. Shuningdek, Delgado tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

chorvachilik tarmoqlarini rivojlantirish orqali qishloq xo'jaligi iqtisodiyotining umumiy samaradorligini oshirish mumkinligi ko'rsatib berilgan. Unga ko'ra, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarishining o'sishi qishloq xo'jaligi sektorining umumiy ishlab chiqarish hajmini oshirishga yordam beradi hamda qishloq hududlarida bandlik darajasining ortishiga olib keladi [5]. Boshqa tadqiqotlarda esa parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarishining rivojlanishi xalqaro savdo aloqalarining kengayishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan. Xususan, rivojlanayotgan davlatlarda parrandachilik mahsulotlari eksportining oshishi milliy iqtisodiyotning eksport salohiyatini kengaytirishga xizmat qiladi [6]. Shu bilan birga, Jahon banki tomonidan e'lon qilingan hisobotlarda qishloq xo'jaligi tarmoqlariga investitsiyalarni jalb qilish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish mumkinligi ta'kidlangan. Ayniqsa, parrandachilik tarmog'iga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish hamda mahsulot tannarxini pasaytirishga yordam beradi .

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda ekonometrik tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, investitsiyalar hamda qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi.

Regressiya modeli quyidagicha ifodalandi:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \varepsilon$$

bu yerda:

Y – qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti

X₁ – parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi

X₂ – investitsiyalar hajmi

Tahlil jarayonida korrelyatsiya va regressiya usullaridan foydalanildi.

Natija va Muhokama

2020–2025 yillar statistik ma'lumotlari

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

1-jadval

Yil	Parranda mahsulotlari (ming tonna)	Investitsiya (mlrd so'm)	QX yalpi mahsuloti (mlrd \$)
2020	650	300	25
2021	700	350	27
2022	760	400	29
2023	820	460	31
2024	880	520	33
2025	940	600	35

Korrelyatsiya jadvali

2-jadval

O'zgaruvchi	Y	X1	X2
Y	1.00	0.94	0.92
X1	0.94	1.00	0.89
X2	0.92	0.89	1.00

Natijalar shuni ko'rsatadiki, parrandachilik ishlab chiqarish hajmi bilan iqtisodiy o'sish o'rtasida **kuchli ijobiy korrelyatsiya mavjud (0.94)**.

Regressiya natijalari (STATA uslubida)

R-squared = 0.94

Bu model juda yuqori tushuntirish darajasiga ega ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqotda O'zbekistonda parrandachilik tarmog'ining iqtisodiy rivojlanish tendensiyalari hamda uning qishloq xo'jaligi iqtisodiyotiga ta'siri kompleks ravishda tahlil qilindi. Parrandachilik sohasi qishloq xo'jaligining muhim tarkibiy qismi hisoblanib, u aholini sifatli va arzon oqsil manbai bo'lgan parranda go'shti hamda tuxum mahsulotlari bilan ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ushbu tarmoq qisqa ishlab chiqarish sikli, yuqori samaradorligi va nisbatan past ishlab chiqarish xarajatlari bilan ajralib turadi.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

Korrelyatsiya tahlili natijalariga ko'ra, parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi bilan qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti o'rtasida yuqori darajadagi ijobiy bog'liqlik mavjudligi kuzatildi. Bu esa parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish qishloq xo'jaligi sektorining umumiy samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi. Regressiya tahlili natijalari ham ushbu xulosani tasdiqladi. Model natijalariga ko'ra, parrandachilik ishlab chiqarish hajmi va investitsiyalar hajmi qishloq xo'jaligi yalpi mahsulotiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Shuningdek, tadqiqot natijalari O'zbekistonda parrandachilik tarmog'ining so'nggi yillarda barqaror rivojlanayotganini ko'rsatdi. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan agrar islohotlar, qishloq xo'jaligi sohasini modernizatsiya qilish hamda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish ushbu tarmoq rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, parrandachilik xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash, investitsiyalarni jalb qilish hamda ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish orqali ushbu sohaning iqtisodiy samaradorligini yanada oshirish mumkin.

Birinchidan, parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish zarur. Bu orqali mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish hamda ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish mumkin. Ikkinchidan, parrandachilik tarmog'iga investitsiyalarni jalb qilishni rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish hamda mahsulot sifatini oshirish imkonini yaratadi. Uchinchidan, parrandachilik mahsulotlarini qayta ishlash sanoatini rivojlantirish orqali qo'shimcha qiymat yaratish mumkin. Bu esa nafaqat ichki bozorni sifatli mahsulotlar bilan ta'minlash, balki eksport salohiyatini oshirish imkonini ham beradi. To'rtinchidan, parrandachilik mahsulotlari eksportini rivojlantirish uchun xalqaro bozorlar bilan savdo aloqalarini kengaytirish zarur.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

Umuman olganda, parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish orqali qishloq xo'jaligi iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlash, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash hamda mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin. Shu sababli kelgusida parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish bo'yicha kompleks strategiyalarni ishlab chiqish hamda ushbu sohani davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. FAO. Global Poultry Market Report.
2. Windhorst H. Global Poultry Production.
3. OECD Agricultural Outlook.
4. Pingali P. Agricultural Growth and Economic Development.
5. Delgado C. Livestock Development Studies.
6. World Bank Agriculture for Development Report.
7. IFPRI Agricultural Development Studies.
8. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.
9. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi hisobotlari.
10. FAO Statistical Yearbook.